

 Psykologtidsskriftet

KASUSSTUDIE

Community-psykologi: Lokalt og global

Hilde Eileen Nafstad og Rolv Mikkel Blakar

Publisert: 06.05.2013

Community psychology: locally and globally

Community psychology (CP) concerns the relationships of the individual to communities and society. Reich et al.'s (2007) comparative study of CP – which demonstrates the uneven development and changing status of CP throughout the world – is reviewed. One of the nations covered is Norway, where we are based. We therefore analyzed Norway more systematically as a case, asking: What are the contextual factors that facilitate the development of CP and what factors are hindering its development? By a longitudinal analysis (1984–2012) of the language in the public discourse we demonstrate how the currently globalizing capitalist market ideology (neoliberalism) is permeating this long-established Scandinavian welfare state. We discuss how these ideological shifts may carry powerful implications for community psychology, as traditional welfare state values of equal services based on the universalistic principle become set more aside, and social and material inequalities are increasingly accepted.

Keywords: Community psychology, globalization, ideological shifts, ideology, neoliberalism, societal psychology

Community-psykologi (CP) utformes i tett samspill med rådende samfunnsforhold. Vi presenterer her en komparativ undersøkelse av CP i 38 land fra alle verdensdeler og en undersøkelse av hvordan

dagens globaliserte neoliberalisme påvirker det norske velferdssamfunnet og dermed oppgavene for CP.

ILLUSTRASJON: TRUDE TJENSVOLD

Kontekst former og styrer våre liv. Og vi – som oftest sammen med andre – skaper og påvirker våre kontekster. Communitypsykologi (CP) dreier seg nettopp om dette temaet: De mange relasjoner mellom individ og grupper, kontekster og (lokal) samfunn.

Tittelen på dette temanummeret er 'samfunnspsykologi'. I denne artikkelen brukes først og fremst begrepet 'community-psykologi'. 'Societal psychology' – som er det engelske uttrykket for 'samfunnspsykologi' – er mer grunnlagsforskning om samfunnet (jf. Himmelweit & Gaskell, 1990). 'Community psychology' utgjør den mer anvendte og tiltaksorienterte delen av samfunnspsykologien. Grensene mellom anvendt forskning og grunnlagsforskning er selvfølgelig flytende. Fordi vi ikke har noe dekkende ord på norsk for det engelske 'community' (jf. Carlquist, Nafstad & Blakar, 2007), velger en del av oss å bruke anglisismen 'community-psykologi'.

Denne artikkelen er todelt: Vi presenterer først en omfattende komparativ undersøkelse av CP i 38 land for å synliggjøre CPs utvikling rundt om i verden (Reich, Riemer, Prilleltensky & Montero, 2007). Deretter presenterer vi noen funn fra egne undersøkelser av hvordan dagens globaliserte neoliberalisme påvirker samfunnsverdiene i Norge og dermed også grunnlaget for utforming av norsk CP. I beskrivelsen av CP i de forskjellige landene og regionene holder vi fram hvordan rådende samfunnsideologier er avgjørende for den lokale utformingen av CP. Vi peker på hvordan dagens globaliserte neoliberalisme former og styrer CP.

En komparativ analyse av CP

Med boka «*International community psychology: History and theories*» (Reich et al., 2007) har dagens psykologi for første gang fått en omfattende internasjonal komparativ beskrivelse av CP. For boka presenterer en sammenlignende analyse av CP i hele 38 land fra alle verdensdeler. Det var to av de ledende seniorene i dagens CP, Maritza Montero og Isaac Prilleltensky, som tok initiativet til denne omfattende kartleggingen. Sammen med to yngre kollegaer organiserte de en verdensomspennende kartlegging av CP.

Etter å ha presentert dette omfattende materialet konkluderte Reich et al. (2007: 1) med at: «Today, community psychology is well established as a discipline in a few countries, whereas in others it is in its early infancy.» De fleste landene i undersøkelsen til Reich et al. (2007) definerer også CP i samsvar med Dalton, Elias & Wandersman's (2001: 5) definisjon om at CP

... concerns the relationships of the individual to communities and society. Through collaborative research and action, community psychologists seek to understand and to enhance quality of life for individuals, community and society.

CP skal som sin prioriterte oppgave ivareta og være opptatt av at og hvordan individet – gjerne sammen med andre – har muligheter og makt til å forandre og fornye kontekster og sosiale systemer for å få et bedre liv for seg selv, for andre, for miljø og for (lokal)samfunn. Videre, som Prilleltensky (2001) understreker, er begrepet «collective wellness» sentralt for CP. I beskrivelsene av CP fra de forskjellige landene presiseres også denne målsettingen om både et godt samfunn og et godt liv for individet: «? to understand and to enhance quality of life for individuals, community, and society.» (Reich et al., 2007: 418). CP er følgelig den disiplinen innenfor psykologi som tar et eksplisitt etisk ansvar for å arbeide aktivt på system- og makronivå: Motarbeide forhold i samfunnet som skaper (store) økonomiske og sosiale forskjeller og fratår individ og grupper deres menneskeverd. Samfunn er imidlertid forskjellige, og CP vil måtte få ulike arbeidsoppgaver og innhold i forskjellige land.

Forholdet mellom individualisme og fellesskapsverdier med sine systempraksiser påvirker og avgjør innholdet av CP

Denne komparative analysen viser at som ståsted og utgangspunkt bruker CP den økologiske metaforen: Denne formuleres som teoretisk og praktisk ståsted for CP over hele verden (Reich et al., 2007: 428). Følgelig deler CP overalt i verden dette utgangspunktet om mennesket som det kontekstuelle. Individ og samfunn kan ikke betraktes som atskilte og uavhengige: De skaper hverandre.

På makronivå har vi samfunnets ideologier og meningssystemer som en av de mest avgjørende faktorene for hva slags praksiser CP til enhver tid utvikler. Ideologi# og verdisituasjonen trekkes da også fram i rapportene fra samtlige land, og Reich et al. (2007: 419) konkluderer med at «Irrespective of where the chapters began their tale, each included a description of the social and political climate of their country that was either ripe for the development of the field or barren for the cultivation of community practice.»

Boka synliggjør også klart hvordan lokale kulturelle, politiske, sosiale, sosioøkonomiske og historiske forhold og ideologiske ståsteder styrer hvordan CP til enhver tid konkret utformes i

de forskjellige landene. CP får dermed andre oppgaver og vilkår f.eks. i søramerikanske samfunn sammenlignet med i velferdsstater som Norge, New Zealand og Canada (Reich et al., 2007). Sammenlignet med USA har de europeiske landene helt andre kulturelle verdier og historiske og politiske erfaringer som fører til at CP i Europa er forskjellig fra CP i USA . Videre har de latinamerikanske landene en felles kulturbakgrunn som gjør at de ofte utveksler og deler CP-praksiser (Reich et al., 2007). Mens CP i Norge utgjør integrerte deler av eller supplement til velferdsstatens ulike tiltak (Carlquist et al., 2007), dreier CP i Latin#Amerika seg derimot om kritisk frigjøringspsykologi. CP som frigjøringspsykologi kommer tydelig fram i Montero og Christliebs (2003: 8) analyse av latinamerikansk sosialpsykologi:

But there is also a Latin American Social Psychology, which ... is a social#political#community psychology of liberation, *born out of the critical standing assumed by many Latin American psychologists facing the social#political#economic conditions suffered by as much as sixty or eighty percent of the population.* So when speaking of Latin American Social Psychology, it is almost redundant to say that it is critical psychology.

Men det å hevde at f.eks. norsk sosialpsykologi og CP også må være generelt kritisk til den sosioøkonomiske situasjonen i Norge, vil være problematisk. Dette er ikke relevant i dagens rike Norge. Derimot er det relevant for norsk CP å være opptatt av det relative fattigdomsbegrepet (Andenæs, 2004) og en samfunnsutvikling som synes å akseptere stadig større økonomiske forskjeller (Blakar & Nafstad, 2006; Nafstad & Blakar, under utgivelse).

Globalisering, individualisme og fellesskapsverdier

En av få pankulturelle ideologiske dimensjoner som samfunn og dermed CP må forholde seg til, er balansen mellom individualisme, hensynet til individet, og kollektivism eller fellesskapsverdier (Hofstede, 2001; Triandis, 1994, 1996; Yamagishi, 2011). For ikke noe samfunn kan eksistere uten et minimum av fellesskapsløsninger, noe som krever at fellesskapsverdier utgjør en del av samfunnets verdigrunnlag. Men individet kan heller ikke eksistere uten et minimum av individualismeverdier. I dette ideologiske spenningsfeltet finner det enkelte samfunn til enhver tid sin unike kulturelle

balanse. I noen samfunn er det først og fremst den utvidede familien som har og tar ansvaret for individets og gruppens velferd. I et samfunn som det individualistisk markedsorienterte norske ivaretas individuell velferd også tungt gjennom statlige og kommunale tiltak. Det er nettopp dette forholdet mellom individualisme og fellesskapsverdier med sine systempraksiser som til enhver tid påvirker og avgjør både mulighetene for og selve innholdet av CP. For CP er den fellesskapsorienterte og lokalsamfunnsbaserte arbeidsmåten innenfor psykologi og har, som nå presisert, som mål å ivareta ikke bare individets situasjon, men like mye den kollektive velferd. Med den økologiske modellen som basis har følgelig CP over hele verden som utgangspunkt at et godt liv for det enkelte individ er helt avhengig av, men samtidig må balanseres mot, hensynet til (lokal)samfunnet. CP revitaliserer dermed også borgerbegrepet (Colby, Ehrlich, Beaumont, & Stephens, 2003). Vi er borgere med rettigheter, men også med oppgaver og plikter (Finkel & Moghaddam, 2002).

Som en skandinavisk velferdsstat har Norge prioritert felles og like velferdsordninger. Mange av de oppgavene som CP har rundt om i verden, fanges derfor opp gjennom det omfattende offentlige velferdssystemet i Norge; et velferdssystem som har vært avgjørende for utviklingen av det norske samfunnet siden den andre verdenskrigen. Som vi (Carlquist et al., 2007: 283) konkluderer om norsk CP i boka til Reich et al.: «To some extent, the welfare state may thus have served as justification for not taking on the comprehensive task of developing a full#fledged CP.» I andre land er derimot CPs mest påtrengende oppgave ofte å vise at nødvendige velferdsordninger mangler totalt.

Som Reich et al. (2007: 4) understreker på basis av den foreliggende komparative analysen, krever dagens globalisering at CP nå må utvikle seg på tvers av landegrensene: «The impetus of CP to promote *individual and collective wellbeing* transcends geographic boundaries.» (Vår kursiv.) Følgelig er det i dag hele tiden nødvendig for CP å trekke fram at det enkelte (lokal)samfunns ideologier om ansvar for individ, fellesskap og miljø mer og mer påvirkes av stadig raskere globaliseringsprosesser. Globaliseringsprosesser kan være både positive og negative. Community-psykologene Nelson og Prilleltensky (2005) er blant dem som har vært særlig opptatt av om dagens globaliseringsideologier svekker idealer om sosial og økonomisk rettferdighet og likhet. Den negative innflytelsen av dagens dominerende neoliberalisme på (lokal)samfunn blir også tatt opp av flere land i undersøkelsen til Reich et al. (2007), fra land som Argentina og Uruguay til Storbritannia og Norge. Dette temaet om neoliberalisme med en sterk individualisme og konsumenttilnærming til mennesket er også et tema vi tar opp i vår egen forskning. Konkret er vi opptatt av forandring av individualisme

og fellesskapsverdier i forskjellige land i lys av globaliseringen (Nafstad & Blakar, 2012; Nafstad et al., 2012).

Globalisering, neoliberalisme og lokal utvikling

I mindre grad enn før formes ideologiske posisjoner, menings- og verdisystemer bare ut fra (lokal)samfunnets særegne tradisjoner. Dette gjelder ikke minst avveininger mellom individualisme og fellesskapsverdier. Tidligere var det mer slik den framstående europeiske sosialpsykologen Doise (1982/1986: 15) hevdet:

Every society develops its own ideologies, its own systems of beliefs and representations, values and norms, which validate and maintain the established social order.

I dag griper globaliserte ideologier hele tiden inn i og former de lokale meningsstrukturene. Den akselererende prosessen med konvergens mot globale meningsstrukturer gjør at lokale vaner, tradisjoner og politiske opplegg taper innflytelse (jf. Arnett, 2002; Friedman, 2004). Stadig flere av oss lever følgelig i *hybridkulturer* som tillater pluralisme, for å låne Simons (2004: 17) formulering. En slik pluralisme er for mange positivt. Samtidig er imidlertid neoliberalismen drivkraften i dagens globalisering (Aguiar & Herod, 2006; Harvey, 2005; Leitner, Peck & Sheppard, 2007). Hvilke forestillinger om menneske og samfunn er det som denne ideologien ivaretar med styrende konsekvenser for lokalutvikling og av CP rundt om i verden?

Rettighetsperspektivet holdes stadig tydeligere fram i den offentlige diskursen i Norge

Neoliberalismen legger særlig vekt på individualisme avgrenset til mennesket som (for)bruker. Vår individualitet og menneskeverd blir knyttet særlig tett sammen med valgfrihet og selvrealisering når det gjelder alle former for konsum (Bauman, 2000; Giddens, 1991; Nafstad, 2002). Man kan derfor kritisk argumentere med at det postmoderne individet lever i en meningsverden gjennomsyret stadig mer av markedsmodellen; hele livet og ens identitet blir som et marked. Neoliberalismen avgrenser følgelig individet først og fremst som konsument i et marked. På det individuelle nivået innebærer det at mange knytter sin opplevelse av seg selv til materialistiske mål: Vi definerer oss gjennom hva vi har, eier og konsumerer.

Dagens CP er derfor opptatt av om neoliberalismen fører til større aksept av hensynet bare til seg selv, av større aksept for sosiale og økonomiske ulikheter og mindre villighet til å stille opp for hverandre (Nafstad, 2002; Nelson & Prilleltensky, 2005; Reich et al., 2007). Dette er blitt et tema også i vår egen community-psykologiske forskning (Nafstad, Blakar & Carlquist, 2009a). Samtidig: Selv om ideer og verdier spres nærmest simultant over nesten hele kloden gjennom moderne medier, skapes innholdet i samfunnets ideologier likevel gjennom møtet mellom det globale og det lokale. Når man vil undersøke ideologiske manifestasjoner som resultat av dagens sterke globalisering, må en derfor, som Reich et al. (2007) presiserer i sin gjennomgang av CP, hele tiden ta høyde for den lokale utforming.

Ulike varianter av den neoliberalistiske markedsideologien med sin i de senere år klare monopolposisjon, inkluderer da oppsummerende ideologiske komponenter som *globalisering* (Cowling & Tomlinson, 2005; Sklair, 2002), *konsumerisme* (Bauman, 2000), og sterk *individualisme* (Leitner, Beck & Sheppard, 2007). Selv om dette er ulike ideologier, har de i de siste par tiår spilt sammen, underbygget og forsterket neoliberalismen. Rundt om i verden er vi derfor stadig sterkere dominert av den globaliserte neoliberalismen, karakterisert av sterk konkurranse, hensynet til seg selv og konsumerisme innenfor rammen av det frie marked (Bauman, 2000; Giddens, 1991; Nafstad, 2002, 2005; Stiglitz, 2002). Innenfor neoliberalisme blir dermed et godt samfunn et samfunn der individet som konsument og bruker innenfor livets ulike arenaer gis så mye frihet og så mange valgmuligheter som mulig. Målet om f.eks. felles og like velferdsordninger blir derimot nedtonet og betraktes ofte som en trussel mot individets frihet til å velge. Et godt liv og et rettferdig samfunn blir innenfor denne ideologien avgrenset til å gjelde vår individuelle frihet først og fremst som konsument til å velge varer og tjenester. Vår identitet dreier seg om og blir kontinuerlig redefinert gjennom våre individuelle handlinger som brukere og konsumenter. Offentlige regelverk, felles offentlige tjenester, støtte- og fellesskapsordninger utgjør ikke positive verdier innenfor denne virkelighetsforståelsen. Det gjelder for hver og en av oss å synliggjøre oss selv, selge oss selv best mulig (Hochschild & Garrett, 2011).

Et slikt sterkt konsumentindividualistisk menneskesyn representerer en grunnleggende utfordring for dagens CP, og flere CP-forskere er bekymret over hva slags betingelser solidaritet og fellesskapsverdier får i samfunn der ideologien om det frie marked og hensynet til seg selv og eget forbruk får så ensidig dominans (Kasser, 2004; Myers, 2004; Nafstad, 2002; Nelson & Prilleltensky, 2005; Schwartz, 2000). Er ikke en så sterk vare- og konsumentindividualisme ødeleggende for oss alle over tid? For vi kan ikke overleve utenfor gruppe og fellesskap. Men den rådende neoliberalismen

påvirker oss mer og mer til å tenke og handle som om vi kan det; at vi utelukkende er autonome og uavhengige hensynet#til#oss#selv-individer. Stadig flere bruker f.eks. offentlige goder uten å oppleve at de samtidig har en forpliktelse om å bidra til de offentlige godene og de(n) andres velferd. Borgerog kollektive identiteter blir nedprioritert (Colby et al., 2003; Nafstad et al., 2007, 2009b). Dermed blir heller ikke kollektive fellesskapsordninger betraktet som naturlige og nødvendige karakteristika ved ethvert godt samfunn. Videre, samfunn med ekstremt individualistiske verdier vil etter hvert transformere sine ideologiske forestillinger, her da forestillingen om individet som en hensynet#til#seg#selv-organisme til virkelighet i utforming av arbeidsliv, utdanningssystem og helse- og sosiale tjenester. Dermed vil CP måtte formes og utvikles på nye måter.

I vår egen forskning er vi som nevnt opptatt av disse spørsmålene. I siste del av denne artikkelen skal vi presentere noen funn fra våre analyser av endringer i verdier og ideologier i det norske samfunn gjennom de siste tre tiår med konsekvenser for norsk CP. For mer omfattende og grundigere presentasjoner viser vi til Nafstad & Blakar, 2012; Nafstad et al., 2007, 2009a, 2012.

Noen endringer i det norske samfunnet 1984–2012

Språk er bærer av kultur og dermed av måter å konstruere vår sosiale verden på. Gjennom språket skaper og tilegner vi oss den felles forståelsen om hvordan (den sosiale) verden er og bør være. Gjennom språket transformerer og vurderer vi også den sosiale realitet (Blakar, 1973/2006). Innenfor Samfunnsideologiprojektet ved Universitetet i Oslo under ledelse av Nafstad og Blakar har vi utviklet en arkivmetodologi der vi gjennom språket i den offentlige diskurs kartlegger ideologiske endringer i samfunnet over tid (Nafstad, 2002; Nafstad & Blakar, 2002/2006, 2012).

Norge har et stort elektronisk søkbart arkiv over aviser, Retriever. I 2013 inneholder Retriever over 100 aviser og skriftlige medier. Men bare en avis, Aftenposten, har vært inkludert fra etableringen i 1984. Fordi det er viktig med et så langt tidsspenn som mulig i våre ideologianalyser, her av individualisme og fellesskapsverdier, har vi valgt å bruke Aftenposten. Men representativitet er like viktig. Derfor presenterer vi bare søkeord der utviklingsmønsteret i Aftenposten korrelerer signifikant med mønsteret i de fem andre avisene arkivert senest fra 1992 av samlet; det vil si for mer enn to tredjedeler av perioden. Indikator på ideologiske endringer i det norske samfunnet i våre analyser er endring i antall artikler årlig i Aftenposten som inneholder bestemte søkeord. For å beregne endring korrigeres det for varierende totalt antall artikler årlig. For perioden 1992–2012 er

utviklingen representativ for de andre avisene; for perioden 1984–91 er det ikke mulig å kontrollere representativitet.

Gjennom årene har vi kartlagt ideologiske endringer og verdiskifter i det norske samfunnet innenfor flere områder. For å kartlegge ideologier og ideologiske endringer identifiserer vi søkeord som brukes innenfor og på ulike måter gir uttrykk for de ideologiene og verdiene vi er opptatt av. Vi har utviklet noen statistiske og grafiske mål for å beskrive ideologiske endringer over tid slik de reflekteres i mediespråket¹. I denne kortfattede presentasjonen av noen illustrerende funn skal vi begrense oss til det enkleste og groveste, men også lettest forståelige målet for endring: Prosentvis endring gjennom perioden i antall artikler som bruker det aktuelle søkeordet.

Et språklig uttrykk for individualisme er «*jeg/meg*». Spørsmålet er så om antallet artikler som inneholder enten «*jeg*» eller «*meg*», øker gjennom de nesten 30 årene (1984–2012) som vi analyserer. Det har det. Hele 55 prosent. Men det norske mediespråket har imidlertid dreid seg i en mer personlig retning. Antallet artikler som inneholder enten «*vi*» eller «*oss*» har derfor også økt. Men mens økningen i bruken av det individualistiske «*jeg/meg*» er sterk, er økningen i bruken av «*vi/oss*» til sammenligning moderat (17 prosent).

Samfunnskontrakten mellom individet/borgeren og samfunnet/fellesskapet bygger på en balanse mellom rettigheter og sosialt ansvar. Ut fra kjerneverdiene i neoliberalismen forventet vi forskyvninger i denne balansen. Våre funn er entydige. Rettighetsperspektivet holdes stadig tydeligere fram i den offentlige diskursen. Antall artikler som inneholdt «*rettighet*» økte 48 prosent, mens bruken av «*plikt*» ble redusert 24 prosent.

Våre data avdekker at språkbruken i den offentlige diskursen i Norge i dag reflekterer en ideologi med vekt på en mer hensynet#til#meg#selv-individualisme. En slik konklusjon støttes også av at for eksempel bruken av relasjonsordet «*solidaritet*» er redusert med over 60 prosent. I samme retning – bort fra visjonen om velferdssamfunn og ansvar for fellesskap; fram for egeninteresse – peker den nedadgående tendensen for «*samhørighet*» (–74 prosent) og det forholdet at antall artikler som inneholder «*felles interesse*» eller «*felles interesser*», er mer enn halvert. Frekvensen av artikler som inneholder «*felles*», er redusert med 25 prosent. «*Fellesskap*», med sine assosiasjoner

¹For detaljerte beskrivelser av metoden og de kontroller som er innebygget for å korrigere for feilkilder, se Nafstad & Blakar, 2002/2006; Nafstad et al. 2007, 2009b; Rand#Hendriksen, 2008; Rand#Hendriksen, Nafstad & Blakar, under trykking.

til gjensidighet, solidaritet og ansvar for hverandre, er imidlertid erstattet med nye relasjonsbegreper. Bruken av «*nettverk*» er f.eks. mer enn sjudoblet. Nyordet «*nettverksbygging*» (brukt første gang i 1987) har utviklet seg til et ganske vanlig ord, brukt i gjennomsnitt i over 30 artikler årlig de siste fire år (2009–12). Selv om nettverk og nettverksbygging kan være gjensidige, gir «*nettverk*» mer instrumentelle assosiasjoner enn «*fellesskap*». Vi bruker hverandre for å oppnå fordeler for egen, ikke de(n) andres velferd. De(n) andre betraktes ikke som en person med sine behov, men som middel for ens egen velferd. Eller kanskje mer korrekt: Den andre får lov til å være et subjekt så lenge hun/han har de samme mål som en selv.

Mennesket er et relasjonsvesen i en verden av relasjoner. Som presisert dreier individualisme og fellesskapsideologi seg om relasjonene mellom individ, grupper og samfunn. Det er også derfor CP overalt i verden er så opptatt av dette temaet. La oss derfor avslutte denne gjennomgangen av den offentlige norske diskursen med å se på ordene «*borger*» og «*bruker*». Disse ordene, som må søkes i flertallsform «*borgere*» og «*brukere*» for å unngå andre vanlige betydninger, viser markert forskjellig utvikling. «*Borger*» varierer noen få prosent fra år til år, men ligger egentlig stabilt gjennom hele perioden 1984#2012². «*Bruker*» har derimot en økning på over 60 prosent. Denne dreiningen, fra «*borger*» til «*bruker*», synliggjør underliggende ideologiske endringer i samfunnet: For det første en individualisering av ansvaret for alene å ta vare på seg selv. Lykkes du ikke, er det din egen skyld. For det andre en svekkelse av våre medborgerlige plikter overfor fellesskapet. For det tredje avdekker endringen en utvikling fra deltakelse i et fellesskap til transaksjoner der den enkelte «*bruker*» kjøper/bytter tjenester, det være seg tjenester eller materielle og sosiale goder. Dette medfører at individets prioritering av bidrag til fellesskapet kommer under økende press.

Antall artikler som inneholdt «rettighet» økte 48 prosent, mens bruken av «plikt» ble redusert 24 prosent

Nittitallet og de første årene i det nye årtusen var den perioden da neoliberalismen virkelig gjennomsyret det norske samfunn. Kanskje er denne verdiutviklingen nå i ferd med å snu: Valgfrihet er som drøftet en kjerneverdi i den neoliberalistiske ideologien. En analyse utført i 2006 viste da også at fra 1984 til 2005 økte bruken av «*valgfrihet*» med over 130 prosent (Nafstad et al., 2007). Vår analyse nå i 2013 viser imidlertid at etter 2005 er antall artikler som inneholder «*valgfrihet*»

² I en tidligere undersøkelse rapporterte vi (Nafstad, Blakar & Rand#Hendriksen, 2009c) nedgang i bruken av «*borger*», men dette viser seg i ettertid å representere tilfeldige svingninger.

gått så sterkt tilbake at økningen fra 1984 til 2012 bare blir 6 prosent; dvs ingen endring. Denne nedgangen i bruk av et så sentralt neoliberalistisk kjerneord er interessant. Det kan indikere en mer gjennomgripende ideologisk endring: Dagens ekstreme variant av neoliberalistisk individualisme kan ha passert toppen³.

Konklusjon

Utfordringen for community-psykologi (CP) i dag ikke bare i Norge, men nesten over hele verden dreier seg om å vise at vi ikke over lang tid kan neglisjere og se bort fra fellesskapsverdiene og de elementene som holder oss sammen både innenfor og på tvers av landegrenser. For norsk CP kan vi med utgangspunkt i våre egne ideologianalyser trekke to konklusjoner: For det første, de ideologiske endringene i retning globalisert neoliberalisme med sin sterke individualisme kombinert med den markerte reduksjonen av fellesskapsverdier i den offentlige diskursen utfordrer, ja, kanskje til og med svekker vårt tradisjonelle velferdssamfunn. Den mulige nedbyggingen av velferdssamfunnets sikkerhetsnett vil dermed øke behovet for et bredere spekter av nye CP-tiltak (Carlquist et al., 2007; Nafstad et al., 2009a). For det andre, dersom vi, slik det er vanlig rundt om i verden, legger til grunn at CP arbeider gjennom fellesskapsorienterte tiltak (Reich et al., 2007), vil de samme ideologiske endringene gjøre det vanskeligere å utvikle og iverksette CP -tiltak. En hovedoppgave for norsk CP i dag er følgelig å holde fram hvor nødvendig solidaritet, omsorgs- og fellesskapsverdier er for å videreutvikle et samfunn med god velferd for oss alle.

Referanser

- Aguiar, L. L. M. & Herod, A. (2006). *The dirty work of neoliberalism. Cleaners in the global economy*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utenfor hjemmet. *Nordisk sosialt arbeid*, 24, 19–34.
- Arnett, J. J. (2002). The psychology of globalization. *American Psychologist*, 57, 774–783.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*, Cambridge: Polity Press.
- Blakar, R. M. (1973/2006). *Språk er makt*. Oslo: Pax.

³For flere eksempler på en mulig ideologisk «snuoperasjon», se Nafstad & Blakar (2012).

- Blakar, R. M. & Nafstad, H. E. (2006). Critical Psychology in Norway: A brief review commenting on why critical psychology is currently virtually absent. *Annual Review of Critical Psychology*, 5, 167–173.
- Carlquist, E., Nafstad, H. E. & Blakar, R. M. (2007). Community psychology in a traditional Scandinavian welfare society: The case of Norway. I S. Reich, M. Riemer, I. Prilleltensky & M. Montero (red.), *International community psychology: History and theories*. (s. 282–298). New York: Springer.
- Colby, A., Ehrlich, T. Beaumont, E. & Stephens, J. (2003). Educating citizens. Preparing America's undergraduates for lives of moral and civic responsibilities. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Cowling, K. & Tomlinson P. R. (2005). Globalisation and corporate power. *Contributions to Political Economy*, 24, 33–54.
- Dalton, J. H., Elias, M. J. & Wandersman, A. (2001). *Community psychology: Linking individuals and communities*. Palo Alto, CA: Wadsworth.
- Doise, W. (1982/1986). L'explication en psychologie sociale/Levels of explanation in social psychology. Paris: Editions de la Maison des Sciences de l'Homme. Cambridge: Cambridge University Press.
- Finkel, N. J. & Moghaddam, F. M. (red.). (2002). *The psychology of rights and duties*. Washington: American Psychological Association.
- Friedman, J. (2004). Globalization. I Nugent, D. & Vincent, J. (red.), *A companion to the anthropology of politics*. (s. 179–197). Oxford: Blackwell.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press
- Himmelweit, H. T. & Gaskell, G. (red.) (1990). *Societal psychology*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Hochschild, A. & Garrett, S. B. (2011). Beyond Tocqueville's telescope: The personalized brand and the branded self. *The Hedgehog Review: Critical reflections on contemporary culture*, 13(3), 82–95.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Kasser, T. (2004). Personal well-being in the culture of consumption. I Linley, A. & Joseph, S. (red.), *Positive psychology in practice* (s. 55–67). New York: Wiley.
- Leitner, H., Peck, J. & Shepard, E. S. (red.) (2007). *Contesting neoliberalism: Urban frontiers*. New York: The Guilford Press.
- Montero, M. & Christlieb, P. F. (red.) (2003). Editorial. *International journal of critical psychology*, 9, 6–12.
- Myers, D. G. (2004). Human connections and the good life: Balancing individuality and community in public policy. I Linley, A. & Joseph, S. (red.), *Positive psychology in practice* (s. 641–657). New York: Wiley.
- Nafstad, H. E. (2002). The neo-liberal ideology and the self-interest paradigm as resistance to change. *Radical Psychology*, 3, 1–13.
- Nafstad, H. E. (2005). Assumptions and values in the production of knowledge: Towards an area ethics of psychology and the social sciences. I S. Robinson, & C. Katulushi (red.). *Values in higher education*. (s. 150–158). Vale of Glamorgan, Cardiff: Aureus Publishing.
- Nafstad, H. E. & Blakar, R. M. (2002/2006). Ideologier kartlagt gjennom mediespråket: En analysemetode. *Working report from the ideology project*, no 1 (s. 1–23). Publisert i R. M. Blakar (red.), *Språk er makt* (s. 262–290). Oslo: Pax.
- Nafstad, H. E. & Blakar, R. M. (2012). Ideology and social psychology. *Social and Personality Psychology Compass*, 6, 282–294.
- Nafstad, H. E. & Blakar, R. M. (in press). From an individualized to a societal social psychology: Ideology and ideological changes as reflected in language usage. *Annual Review of Critical Psychology*.
- Nafstad, H. E., Blakar, R. M., Botchway, A., Bruer, E. S., Filkukova, P. & Rand Hendriksen, K. (2012). Communal values and individualism in our era of globalization: A comparative study of three different societies. I Knoop, H. H. & Delle Fave, A. (red.), *Well-being and culture: Cross-cultural advancements in positive psychology*. (s. 51–69). Dordrecht: Springer Publishing.
- Nafstad, H. E., Blakar, R. M. & Carlquist, E. (2009a). Community psychology in Norway: Changing conditions and new challenges. *Forum Gemeindepsychologie*, 14(2), 1–15.

- Nafstad, H. E., Blakar, R. M., Carlquist, E., Phelps, J. M. & Rand#Hendriksen, K. (2007). Ideology and power: The influence of current neoliberalism in society. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, *17*, 313–327.
- Nafstad, H. E., Blakar, R. M., Carlquist, E., Phelps, J. M. & Rand#Hendriksen, K. (2009b). Globalization, neo-liberalism and community psychology. *American journal of community Psychology*, *43*, 162–175.
- Nafstad, H. E., Blakar R. M. & Rand#Hendriksen, K. (2009c). The spirit of society and the virtue of gratitude: Shifting societal ideologies of gratitude. I Freire, T. (red.). *Understanding positive life. Research and practice on positive psychology*. (s. 291–312). Lisboa: Climepsi Editores.
- Nelson, G. & Prilleltensky, I. (2005). *Community psychology: In pursuit of liberation and wellbeing*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Rand#Hendriksen, K. (2008). Ideological changes measured through changes in language: Development, description and preliminary validation of a new archival method. Hovedoppgave, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.
- Rand#Hendriksen, K., Nafstad, H. E. & Blakar R. M. (in press). Transforming word frequencies into patterns of ideological changes: graphical illustrations and statistical measures. I Nafstad, H. E. & Blakar, R. M. (red.). *Values in public discourse across times and cultures. The psychological challenge of balancing communal values and individualism*. Dordrecht: Springer Publishing.
- Reich, S., Riemer, M., Prilleltensky, I. & Montero, M. (2007) (red.). *International community psychology: History and theories*. New York: Springer.
- Schwartz, B. (2000). Self-determination. The tyranny of freedom. *American Psychologist*, *55*, 79–88.
- Simon, B. (2004). Identity in modern society. A social psychological perspective. Oxford: Blackwell.
- Sklair, L. (2002). *Globalization: Capitalism and its alternatives*. Oxford: Oxford University Press.
- Stiglitz, J.E. (2002). *Globalization and its discontents*. New York: W.W. Norton.
- Triandis, H. C. (1994). *Culture and social behavior*. New York: McGraw#Hill.
- Triandis, H. C. (1996). The psychological measurement of cultural syndromes. *American Psychologist*, *51*, 407–415.
- Yamagishi, T. (2011). Micro#macro dynamics of the cultural construction of reality. I M. J. Gelfand, C#y. Chiu & Y-y. Hong (red.), *Advances in Culture & Psychology* (kap. 6). Oxford: Oxford University Press.